

HET

GEHEIM

VAN

KERST

TOMÁŠ HALÍK

HET
GEHEIM
VAN
KERST

.....

TOMÁŠ HALÍK

Vertaald door Kees de Wildt

KOKBOEKENCENTRUM UITGEVERS • UTRECHT

Vertaling: Redactie bureau Kees de Wildt
Ontwerp omslag: Peter Kortleve / shortlife.nl
Lay-out binnenwerk: Geertje van der Velde / gewoongeertje.nl

ISBN 978 90 435 4381 1
ISBN 978 90 435 4382 8 (e-book)
NUR 700

Oorspronkelijke uitgave: *Procitají andělé. Adventní a vánoční kázání v neklidné době* © NLN, Praag 2022. Duitse vertaling: *Das Geheimnis der Weihnacht. Advents- und Weihnachtspredigten voller Hoffnung* (vert. Markéta Barth) © Verlag Herder GmbH, Freiburg im Breisgau 2023.

© 2025 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Teksten uit de Bijbel in deze uitgave zijn ontleend aan de NBV21, © 2021 Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap, tenzij anders aangegeven.

www.kokboekencentrum.nl
www.halik.cz

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining niet toegestaan.

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

*Dit boek draag ik op
aan de moedige verdedigers van het vrije Oekraïne
tegen de Russische agressie
(AD 2022)*

INHOUD

Op weg met de vierde koning	11
<i>Inleiding</i>	
Richt je op en hef je hoofd omhoog	21
<i>De eerste zondag van advent</i>	
Laat de hemel dauwen van boven!	33
<i>De tweede zondag van advent</i>	
Vreugde en hoop	39
<i>De derde zondag van advent</i>	
Mens-zijn als geschenk én opdracht	51
<i>De vierde zondag van advent</i>	
Vreugde voor iedereen	59
<i>Hoogfeest van de geboorte van de Heer – middernachtsmis</i>	

Gods kerstwens	67
<i>Hoogfeest van de geboorte van de Heer – dageraadsmis</i>	
Laten we een geschenk worden	73
<i>Hoogfeest van de geboorte van de Heer – dagmis</i>	
Gezin voor iedereen	79
<i>Het feest van de Heilige Familie</i>	
Vermenselijking en vergoddelijking	93
<i>De tweede zondag na de geboorte van de Heer</i>	
Bij God is niets onmogelijk	101
<i>Hoogfeest van de heilige Maria, Moeder van God – begin van een nieuw jaar</i>	
Een licht tot de verlichting van alle volken	109
<i>Het feest van de openbaring van de Heer</i>	
De christelijke gemeenschap als geschenk	119
<i>Het feest van de doop van de Heer</i>	

KERST 1970

Advent. De vierde zondag.

De engelen ontwaken.

Sta ook op, roepen ze.

Uit de velden, uit de bossen, uit de stallen.

Laten we gaan, met lege handen.

De naakte handpalm grijpt de kribbe vast.

Die is niet koud en geeft geen warmte

aan de lege handen van de hoop.

Ze verkoelt niet, ze verwarmt niet.

We hebben niets gegeven, we hebben niets genomen.

Maar ergens roept er iemand.

Vanaf een ster of een steen, vanuit de wolken of uit de diepte?

De handpalm is leeg. Het hoofd vol twijfel

in de handen van het Kind.

Bohuslav Reynek

OP WEG MET DE VIERDE KONING

Inleiding

De twee grootste christelijke feesten – Kerst en Pasen – worden voornamelijk 's nachts gevierd: in de heilige Kerstnacht van Jezus' geboorte en in de heilige Paasnacht van Jezus' overwinning op de dood.

Dag en nacht zijn twee verschillende manieren om de wereld te ervaren. Het daglicht volstaat voor onze dagelijkse bezigheden. Maar pas als de zon ondergaat en we onze ogen naar de sterrenhemel kunnen opheffen, zien we het: alles wat we overdag waarnemen, de wereld zoals wij die kennen, onze hele planeet, is slechts een onbeduidend stofje in een geheel dat ons oneindig ver overstijgt.

Op zo'n zelfde manier is alles wat voor de beperkte capaciteit van onze zintuigen, onze rede en onze verbeelding toegankelijk is, slechts een onbeduidend stukje van onze materiële en geestelijke wereld. Buiten het bereik van de kracht van onze woorden en concepten, onze filosofische, wetenschappelijke

en religieuze theorieën, voorbij alles wat ons bekend en kenbaar is, bevindt zich de onuitputtelijke diepte van het geheimenis.

Het woord 'geheimenis' wil niet zeggen dat ons denken de toegang wordt ontzegd. Integendeel: het geheimenis nodigt ons uit tot een steeds dieper gaande zoektocht. Het laat een grote verscheidenheid aan interpretaties toe, die in de loop van de geschiedenis wel worden aangevuld en veranderen, maar die dat geheim nooit ten volle kunnen omvatten en doorgronden: *het geheimenis van de wereld heeft geen bodem.*

In het leven van alledag zijn we ingesteld op de oplossing van *problemen*: een probleem kun je oplossen en dan ben je klaar. Maar zo kun je niet met een *mysterie* omgaan. De grote mysteries van het leven – en vooral de mysteries van het geloof – kunnen we niet benaderen zoals we dat bij problemen doen en we hoeven ook niet te verwachten dat we ze kunnen 'oplossen'. Geloof is niet alleen de moed om de wolk van het geheimenis binnen te treden, maar ook de kunst om met het geheimenis te leven en het te respecteren. Het woord 'reect' is afgeleid van het Latijnse werkwoord *re-speculor*: opnieuw kijken – en dus niet tevreden zijn met een oppervlakkige, eerste waarneming, maar steeds weer teruggaan om opnieuw en dieper waar te nemen, te overwegen en te zoeken.

Het geheimenis blijft ons voortdurend inspireren en verrijken; tegelijkertijd brengt het ons tot geduld en waakzaamheid, en bovenal tot openheid en nederigheid.

Het mysterieuze en ondoorgrondelijke kunnen onze zekerheden soms omverwerpen en ons bang maken door hun onbegrijpelijkheid. Vooral de laatste jaren is de wereld van onze dagelijkse ervaring herhaaldelijk zwaar op de proef gesteld. Onverwachte veranderingen raken alle terreinen van ons leven en brengen veel van onze bestaande zekerheden aan het wankelen. Na een langdurige crisis van de traditionele religieuze en metafysische zekerheden hebben wij de ineensstorting meegemaakt van de zekerheden van het hedendaagse seculiere humanisme en het vertrouwen in de almacht van de wetenschappelijke en technologische vooruitgang. Er was slechts een met het blote oog onzichtbaar virus voor nodig om veel van onze ideeën over de wereld, over het menselijke bestaan en zelfs bepaalde religieuze overtuigingen te laten verkrummen. Misschien wel voor het eerst in de geschiedenis was er sprake van een bedreiging met een mondiaal karakter die overal tegelijkertijd opdook.

Veel mensen raakten in paniek en reageerden overtrokken. Velen stierven doordat ze in samenzweringstheorieën geloofden en op een onverantwoordelijke manier met de gezondheid en het leven van hun naasten omgingen. Op religieus gebied doken er op heel veel plaatsen weer bijgelovige, magische praktijken op. Op hun beurt lieten sommige predikers het ziekelijke beeld van een wraakzuchtige, toornige God

herleven. Ze maakten Hem tot bondgenoot in hun cultuurstrijd: ze wisten hoe God denkt, ze wisten wie straf verdiende, wie God boos had gemaakt en wie de schuld van dit alles droeg.

Tegelijkertijd kunnen de tragische ervaringen van onze tijd ook een stimulans zijn voor diepere religieuze reflectie. Opnieuw hebben we ervaren dat de wereld, ondanks alle verworvenheden van onze beschaving, niet volmaakt en veilig is en dat het menselijke leven daarin heel kwetsbaar is. Voor mij zijn het kwaad en het lijden in de wereld geen argumenten tegen het geloof. Het is eerder omgekeerd: als er geen kwaad en geen lijden in de wereld zouden zijn en als onze wereld volmaakt was, dan zou ze zelf al God zijn. Dan hadden wij geen reden om naar God te vragen en naar Hem op zoek te gaan. De vraag naar God, naar ultieme zin en betekenis, blijft bestaan. Veel antwoorden, ook veel traditionele religieuze antwoorden, bevredigen en overtuigen mensen in onze tijd niet meer.

Maar waar moeten we dat alomvattende *geheimenis* zoeken dat het antwoord is op ons verlangen naar betekenis, ons verlangen naar licht in de duisternis van het bestaan? Het evangelie leert ons God niet te zoeken in directiekamers of in natuurrampen, maar op andere plaatsen. De verantwoordelijkheid voor historische tragedieën die door menselijke slechtheid zijn veroorzaakt, kunnen we evenmin op God afschuiven. Het christelijke antwoord op de vraag naar God luidt: *ubi caritas et amor, Deus ibi est* – waar goedheid en liefde wonen, daar woont God.

Laten we zelfs in de duisternis van de wereld en van de geschiedenis op zoek gaan *naar vonkjes intermenselijke liefde en solidariteit*, want dat zijn de vonken van het vuur dat God is. Het evangelie van Kerst vertelt ons dat de kracht van zijn liefde zich vaak openbaart in dat wat onopvallend is en schijnbaar machteloos is en wat we gemakkelijk over het hoofd zien – zoals het Kind in de stal, buiten de stad.

In februari 2022 kwam boven op de pandemie ook nog eens de oorlog in Oekraïne.

De Russische dictator Vladimir Poetin, de Hitler van onze tijd, die vreesde dat de ‘kleurrijke revoluties’ in Oost-Europa ook in Rusland een verlangen naar vrijheid en democratie zouden kunnen aanwakkeren, bood de Russische natie een gevaarlijke drug aan: een betoverend messiaans visioen van Moskou als het derde Rome, een zich opnieuw uitbreidend Russisch Rijk. Dit liedje kennen we al uit de oude geschiedenis van Rusland: het eerste Rome en ook het tweede Rome (Constantinopel) zijn gevallen; het derde en laatste centrum van de wereld is en blijft Moskou. *Nooit* zal er een ander, vierde Rome komen!

De lakse reactie van het Westen op de annexatie van de Krim vormde voor Poetin feitelijk een aanmoediging om te besluiten tot vernietiging van Oekraïne als soevereine staat. Hij wil dat land verslinden, van de kaart vegen. Het lijkt erop

dat Rusland alle normen van het internationale recht en de fragiele architectuur van een politieke cultuur van vreedzame co-existentie, die sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog met zo veel moeite is opgebouwd, heeft geschonden.

Dit heeft ertoe geleid dat de democratische wereld zich langzaam is gaan realiseren dat het niet slechts om een lokaal conflict aan de oostgrens van Europa gaat, maar om een conflict van mondiale betekenis. Als Rusland erin slaagt het moedige verzet van de Oekraïners te breken en als de wereld dit slechts ter kennisgeving aanneemt, zou dat alle dictators en agressors over de hele wereld ertoe aanmoedigen zich niets meer gelegen te laten liggen aan het Westen en alle waarden waarvan men daar zo hoog opgeeft. De langdurige hybride oorlog van de Russische propaganda is geëscaleerd tot een daadwerkelijk militair conflict in Oekraïne en tot een wereldwijde economische strijd, die in arme landen tot hongersnood en verdere massamigratie zou kunnen leiden. Nu chanteert Rusland de wereld met de dreiging van de inzet van kernwapens. De economische, sociale, politieke, maar ook morele en religieuze gevolgen van de Russische agressie beginnen zich geleidelijk aan steeds duidelijker af te tekenen. Wat ook de uitkomst van de oorlog in Oekraïne zal zijn, de wereld zal voorgoed veranderd zijn. De profetische woorden van paus Franciscus dat een 'gefragmenteerde Derde Wereldoorlog' is begonnen, zijn in vervulling gegaan.

In tijden als deze kan het lijken alsof alles wat we met advent en Kerst in verband brengen – vrede, vreugde, teder-

heid en geborgenheid – smelt als een sneeuwvlok in een warme hand.

Op deze feestdagen staan we erbij stil dat God op een verborgen, anonieme manier onze wereld en onze geschiedenis binnentreedt. De boodschap is echter rijker dan ze op het eerste gezicht lijkt. Ze heeft iedere tijd iets te zeggen, ook de onze.

Het evangelie van de eerste adventszondag zegt: zelfs als de mensen om je heen zullen bezwijken van angst, laat de angst je niet beheersen: ‘Wanneer dat alles staat te gebeuren, richt je dan op en hef je hoofd, want jullie verlossing is nabij!’ (Lucas 21:28). Er schijnt al een licht in de duisternis dat de duisternis niet in haar macht kan krijgen.

Al vele jaren vier ik op het feest van de openbaring van de Heer de mis in een bergkapel. Alle deelnemers aan de viering zijn pelgrims die van heinde en ver zijn gekomen. Door een glazen wand van de kapel kun je dan de zonsondergang zien die met rijke schakeringen de hemel en het besneeuwde berglandschap kleurt: goud, rood, blauw en paars. Als we zijn aangekomen bij de lezing van het evangelie van de magiërs die door de ster geleid de weg vinden, is de hemel meestal al donker en worden de eerste sterren zichtbaar.

Vorig jaar voegde ik in mijn preek aan het verhaal van het Evangelie volgens Matteüs een apocrief verhaal toe. Het kwam

uit een novelle van de Russische schrijver Nikolaj Leskov. Volgens deze novelle kregen de drie magiërs die op weg gingen om de pasgeboren koning van de Joden te zoeken – en in de geest van de volkslegendes die op de evangelieverhalen hebben voortgeborduurd, kunnen we hen ook als koningen aanduiden – gezelschap van een vierde magiër, een vierde koning.

Ook hij ging met talrijke waardevolle geschenken op pelgrimstocht naar het koningskind. Onderweg werd hij door van alles opgehouden: steeds weer ontmoette hij mensen die gebukt gingen onder allerlei vormen van lijden en bij iedere ontmoeting gaf hij iets van zijn schatten weg. Voor een bibberende arme oude vrouw betaalde hij kolen, zodat ze de kachel kon laten branden. Uitgehongerde kinderen bezorgde hij een maaltijd, voor een zieke betaalde hij medicijnen en uiteindelijk kocht hij zelfs een arme vrij uit schuldslavnij. Ten slotte stond hij met lege handen. De ster zag hij niet meer schijnen, want het koningskind was de doeken allang ontgroeid en woonde niet meer in de stal van Betlehem.

Jarenlang zwierf onze koning als armoedzaaier door de wereld. Pas toen hij al heel oud was, arriveerde hij voor de poorten van Jeruzalem. Soldaten leidden juist iemand de poort van de heilige stad uit, een terdoodveroordeelde – en daar buiten de poort spijkerden ze Hem zonder enig pardon aan een kruis vast. Op dat moment ervaarde de koning een innerlijke verlichting: deze gekruisigde was de Koning naar wiens wieg hij zo lang geleden op weg was gegaan, de reis die pas nu ten

einde liep. Hij knielde neer aan de voet van het kruis en een bloeddruppel viel als een kostbaar juweel in zijn lege handen. De handen van deze koning werden zo de Heilige Graal, de kelk met het bloed van Jezus.

Door op een verrassende manier kerst- en paasmotieven te combineren, brengt dit sprookje een diepe waarheid tot uitdrukking: de weg naar Betlehem – onze zoektocht naar God in Christus – is vaak niet zo idyllisch als de voorstelling die traditionele kerststallen ervan maken. Op deze weg mogen we het menselijke lijden niet uit de weg gaan, ook al lijkt de confrontatie daarmee tot enkel oponthoud en verlies te leiden.

Na de eerder genoemde mis in de bergkapel, besloot ik de advents- en kerstpreken van de afgelopen jaren in boekvorm te publiceren. In hun oorspronkelijke vorm klonken deze preken in een bijzondere tijd: vanwege de coronamaatregelen heb ik de meeste ervan in een lege kerk gehouden, uitsluitend voor het oog van een camera.

Maandenlang – eerst in 2020 en een jaar later opnieuw – konden we geen vieringen houden of met slechts een heel klein aantal deelnemers. In die tijd zette ik voor geïnteresseerden de opnamen van mijn preken op zon- en feestdagen op de website van onze parochie. Later ging Noe, een non-profit tv-kanaal, ze uitzenden en kwamen ze ook beschikbaar

in de vorm van podcasts. Toen het aantal besmettingen afnam en de gelovigen weer naar de kerk konden komen, wilde ik met die opnames stoppen, maar ik kreeg onverwacht veel verzoeken om ermee door te blijven gaan. Mijn preken worden nog altijd digitaal beschikbaar gesteld en mijn 'virtuele parochie' dijt steeds verder uit. De gedachten uit de aantekeningen voor mijn preken en de audio- en video-opnamen ervan heb ik nu omgewerkt tot een reeks essays. Zo is dit boek tot stand gekomen.

Ik hoop dat deze overwegingen voor advent en Kerst in deze moeilijke tijden een bemoediging en inspiratiebron zijn voor al mijn lezers.

HOOPVOLLE OVERWEGINGEN VOOR ADVENT EN KERST

Wat is de essentie van Kerst? Op diepzinnige en ontroerende wijze brengt Tomáš Halík de betekenis van de bijbelse verhalen over de verwachting en komst van de Verlosser dichterbij. Centraal staat het verlangen van de mens naar hoop en vreugde in tijden van duisternis, en het antwoord dat God daarop geeft.

.....

Tomáš Halík, priester en hoogleraar filosofie en sociologie in Praag, is een van de meest toonaangevende en spraakmakende theologen van dit moment. Van hem verschenen o.a. *Geduld met God*, *Omdat God ernaar verlangt mens te zijn* en *De namiddag van het christendom*.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 4381 1 • NUR 740

Vertaling: Kees de Wildt

9 789043 543811